

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-11\(40\)-64-79](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-11(40)-64-79)
УДК 159.9:316.6.316.4

Довгань Наталія Олександрівна,
кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії
психології політико-правових відносин
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.
Київ, Україна.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6150-5211>
1511ndovgan@gmail.com

КАТЕГОРІЯ КОНТЕКСТУ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПОКОЛІНЬ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Обґрунтовано використання контексту у дослідженні поколінь як самостійного поняття, що описує соціальну реальність. Представлено багаторівневу систему методології соціокультурного аналізу психології взаємодії поколінь. Локалізовано соціальні контекстуальні феномени у фреймах соціокультурних взаємодій, які були зведені до трьох основних аспектів неієрархічних форм: фреймів часопростору, у якому відбуваються взаємодії поколінь; пережитих соціальних та культурних подій; соціокультурного (СК) дискурсу поколінь. Структурно показниками фрейму стилю часопростору визначено фактори соціально-психологічного простору суспільства, особливостей територіального поширення соціокультурного стилю і часу, у якому є стійким соціокультурний стиль життєдіяльності. Виокремлені фактори були зазначені межами – фреймами розгортання контексту поколінь. Запропоновано використовувати як виміри простору поколінь одиничні вектори: «довжину» – як соціально-історичні дії соціокультурного стилю, «висоту» – як силу соціокультурних змін; «ширину» – як територіальне охоплення соціокультурними змінами. Як координати відліку розгортання соціокультурного стилю використано соціальний та особистісний ряди подій. Третій виокремлений аспект контексту соціокультурного дискурсу поколінь представлено нестатичною, незавершеною діяльністю оформлення соціально-психологічних позицій, приналежних певному соціокультурному стилю часопростору. Соціокультурний дискурс визначено обґрунтованим знанням, яке, по-перше, виступає засобом регламентації меж нематеріальних капіталів/ресурсів доступного і можливого у перспективах пізнання реальності; по-друге, стає продуктом соціальних взаємодій поколінь у культурних і соціальних

пошуках відповідності поколінних текстів структурам суспільної дійсності, по-третє, представляє живу мову поколінних повідомлень, яка є процесом не завершеним, таким, що і далі змінюється відповідно до подієвих впливів часопростору. Зазначено, що дискурсивний аспект контексту систематизує утворені значення і смисли часопростору, але не завершує їх оформлення, натомість виконує функцію їх просторової презентації. Запропоновано вважати термін контексту у сучасній категоріальній побудові важливим інструментарієм для пізнання дійсності і безпосередньо розуміння психології взаємодії поколінь.

Ключові слова: контекст; фрейми; час і простір; соціальні та культурні події; соціокультурний дискурс.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Через певні труднощі щодо формулювання визначення психологічну категорію контексту у поколінному дослідженні було прийнято як самостійне поняття, що описує соціальну реальність, і відповідно соціально-психологічний простір поколінь, що є її фрагментом. Категорію використано як психологічну і методологічну, що є фреймом історичного континууму покоління, і у побудові моделі реальності поколінь пояснює процеси й явища соціально-психологічного простору. При цьому, з одного боку, вона виступила *способом* встановлення соціально-психологічної «системи координат», з іншого – *процесуальним феноменом* розгортання неієрархічних форм соціокультурного життя – психічних процесів поколінного прояву. Тобто контекст означив *поле* соціокультурного (СК) утворення поколінних когортних одиниць і *психологічний механізм* формування картини світу поколінних мереж. Представлене трактування, використане у дослідницькій роботі, сприяло виконанню методологічних завдань визначення і структурування інтерпретаційних рамок текстів поколінь, вибудовування систем взаємозв'язків і взаємовпливів акторів (діючих суб'єктів), потрібних для побудування теорії СК взаємодії поколінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На підставі того, що самостійні терміни не мають тотожності у науковій площині, адже відповідають вимогам методологічної раціональності, яка заперечує введення оновлень у моделі пізнання й опис реальності, доцільність використання категорії «контексту» було обґрунтовано потребою у знаходженні узагальнювальної психологічної одиниці, що об'єднує підкласи понять поколінного простору. Перенесення з лінгвістики (у постмодернізмі і пост-постмодернізмі) і побудування зв'язків із категорією

«тексту» здійснювалося з метою конструювання системи соціальних взаємодій, що опосередковують СК тенденції. У наукових дослідженнях ХХ–ХХІ ст. термін «контекст» поступово долав «службовий» функціонал опису середовища, соціально-психологічної ситуації, історичних умов, набував змістовності просторового психологічного феномену, що розкриває особливості конструювання культурних текстів. Оновлення конотацій терміну і використання вже не тільки як метафори означувало «контекст» як спосіб пізнання сутності мислення (М. Johnson, G. Lakoff та ін.); методологічну категорію, що не обмежується рамками психологічної науки (І. Касавін), розгортання контекстуалізму як методологічної програми дослідження (R. Lewis, P. Cohen, R. Unge, S. Pepper), що розкриває повну процесуальну картину і сприяє досягненню достовірної інтерпретації отриманих даних. Адже конкретизація соціальних механізмів, що керують суб'єктами взаємодій, стає можливою лише завдяки розумінню того, чому саме в той чи інший спосіб формуються історичні сценарії соціальних змін, чому вибудовуються певні правила суспільних відносин, як діють СК стилі у процесах взаємодії поколінних акторів. Адже контекстуальні основи, що дають змогу розуміти закономірності соціальних відносин, часто залишаються без уваги. Тому можна з упевненістю стверджувати, що термін контексту у сучасній категоріальній психологічній побудові стає важливим напрямом реалізації методологічної програми збагачення психології інструментарієм пізнання дійсності і безпосередньо розуміння психології взаємодії поколінь.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – розкриття змісту СК контекстуальних аспектів як структурних компонентів соціально-психологічного простору поколінь.

Завдання дослідження:

- 1) представити неієрархічні складові форми категорії контексту життєдіяльності поколінь;
- 2) проаналізувати контекстуальний аспект часу і простору;
- 3) розкрити особливості впливів на взаємодію поколінь контекстуального фрейму пережитих соціальних та культурних подій;
- 4) обґрунтувати впливовість змістовності дискурсивних поколінних повідомлень на СК взаємодію поколінь.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Для побудування соціально-психологічної теорії СК взаємодії поколінь як фундаментального дослідження цілісного поколінного простору, мінливого і непостійного було визначено за потрібне виокремлення з множинності соціальних і культурних поколінних практик взаємодій основоположних процесів, що залишаються дієвими на історичних теренах, утворюють комплекси сценаріїв розгортання міжпоколінних відносин, мають у своїх рухах певні закономірності стосовно життєдіяльності суспільства, що безперервно змінюється.

Для цього, за результатами інтеграційної трансдисциплінарної дослідницької стратегії, було побудовано багаторівневу систему методології СК аналізу психології взаємодії поколінь. Основними її тезами артикульовано: 1) опосередкованість поколінних культурних текстів контекстом часопростору; 2) вибудовування соціальних контекстів у СК взаємодіях поколінь; 3) одночасність і різноманітність проявів текстів живих поколінь. У подальшій роботі щодо вивчення питань культурних і соціальних поворотів і міжпоколінних перетинів зазначені теоретичні конструкти стали підставою для обґрунтування моделі структури соціально-психологічного простору поколінь і формулювання положень теорії у контексті СК парадигми, зокрема виокремленні і розкритті сутності її стосовно стабільних складових: дуальної пари соціально-психологічних *категорій тексту і контексту*.

4. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для визначення змісту *категорії контексту* соціально-психологічного поколінного простору використано теоретичні методи: аналіз та синтез сучасного стану досліджуваної проблеми, аналіз результатів емпіричного дослідження; структурно-функціональне моделювання СК сценаріїв взаємодії поколінь.

5. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Ураховуючи, що діапазон контекстуальних явищ референтного значення у СК та у текстовому середовищі надзвичайно широкий, тому для конкретизації різноманітних впливів було локалізовано соціальні контекстуальні феномени у фреймах СК взаємодій, зведених до трьох основних аспектів неієрархічних форм: *фреймів (1) часу і простору*, у якому відбуваються взаємодії поколінь; (2) пережитих соціальних та культурних *подій*; (3) поколінного СК *дискурсу* [4], [5], [6]. Це дало можливість розкрити явища «внутрішньо» культурних вимірів – культурних

повідомлень поколінь у вертикальній (міжпоколінній) і горизонтальній (у мережі покоління) площині і «зовнішньо соціальних» – подій історичного часопростору.

Виокремлений *аспект часу і простору* дав змогу говорити про існування умовних СК поколінних меж, складних у соціально-історичному визначенні, але таких, що номінують вимоги до організації поколінних культурних текстів. Через те, що історична культурна континуальність у пульсаціях соціальних змін не утворює стабільного СК стилю, натомість функціонує як живий організм – нестабільний, мінливий, такий, що безперервно змінюється, було наголошено, що (1) у текстах акторів знаходить свій прояв культура суспільства; (2) формування СК стилю часопростору відбувається в процесі життєдіяльності поколінь; (3) відмінні СК стилі поколінь підтверджують культурну цілісність – відповідність поколінних культурних текстів соціально-історичним контекстам культурного часопростору. Тобто генераторами стилів СК часопростору зазначено поколінних акторів, навколо яких і відбувається конструювання архітектури світової будови. Оскільки актуальний СК стиль є *продуктом* актора і водночас *регулятором* його соціальних взаємодій, було наголошено, що саме історія покоління артикулює континуум часопростору, а фреймами стилю часопростору виступають фактори, що коригують поколінну реальність (див. рис. 1).

Рис. 1 Структура і прояви контекстуальних аспектів соціально-психологічного простору поколінь

Перший фактор соціально-психологічного простору суспільства представлено як такий, що зумовлює перебіг соціальних процесів, відносин, практик, формування потреб та інтенцій, технологій та ідеологічних настанов, можливих у певній культурі. Другим було визначено фактор особливостей територіального поширення СК стилю. Адже територія виступає ресурсом соціального, біологічного характеру, національно-етнічними формами буття і культури поколінь, знаходить прояв у формуванні історичних сценаріїв і конструюванні соціально-психологічних регуляторів (релігійних, традиційних, інституційних тощо), в яких задіяно покоління актори. Третім фактором визначено час, у якому залишається умовно стійким СК стиль життєдіяльності поколінь. Виокремлені фактори зазначено межами – фреймами розгортання контексту поколінь.

Відповідно до тісного зв'язку специфіки контексту й історичного часу було наголошено, що, хоча СК стилі мають синхронне (з опорою на культурні історичні основи) і діахронне (лінійно-часові зміни) розгортання, континуум часопростору проголошує єдність форм і змісту – безперервність самовідновлення культурної цілісності. Така його особливість пояснює культурну стійкість безлічі поколінь різних часів у різноманітні форм прояву, характеристик, особливостей перебігу взаємодій. Тому поняття *континууму часопростору* було використано (відповідно до Загальної теорії відносності А. Ейнштейна) [2] як рухливий фрейм зв'язків минулого і майбутнього, культурно стабільного і СК рухливого, а *СК простір поколінь* представлено феноменом, у якому здійснюються рухи поколінних стилів у культурному середовищі не тільки щодо світобачення живих поколінь, а й стосовно культурного континууму часопростору. У такому фокусі базове історично-культурне середовище зазначено як таке, що має зв'язки зі світовим континуумом часопростору, але може ініціювати соціокультурні зміни на певній території. При цьому координатами відліку соціокультурних змін було визначено діючі культурні тексти, сконструйовані поколіннями. Зазначені позиції актуалізували артикуляцію існування у поколінному світі параметрів, що змінюються, і констант, які не змінюються: *вимірів простору і вимірів часу*. Але важливо звернути увагу на те, що, як параметр історичної культури, загальної і незалежної від поколінних акторів, *вимір часу* зазначено відображенням форм поколінного ставлення до культури минулого, історичного досвіду, втілення культурних основ у час теперішній. А *виміри простору* означили одиничні вектори: «довжини» – як соціально-історичної дії СК стилю, «висоти» – як сили СК змін; «ширини» охоплення змінами територіального простору (рис. 2).

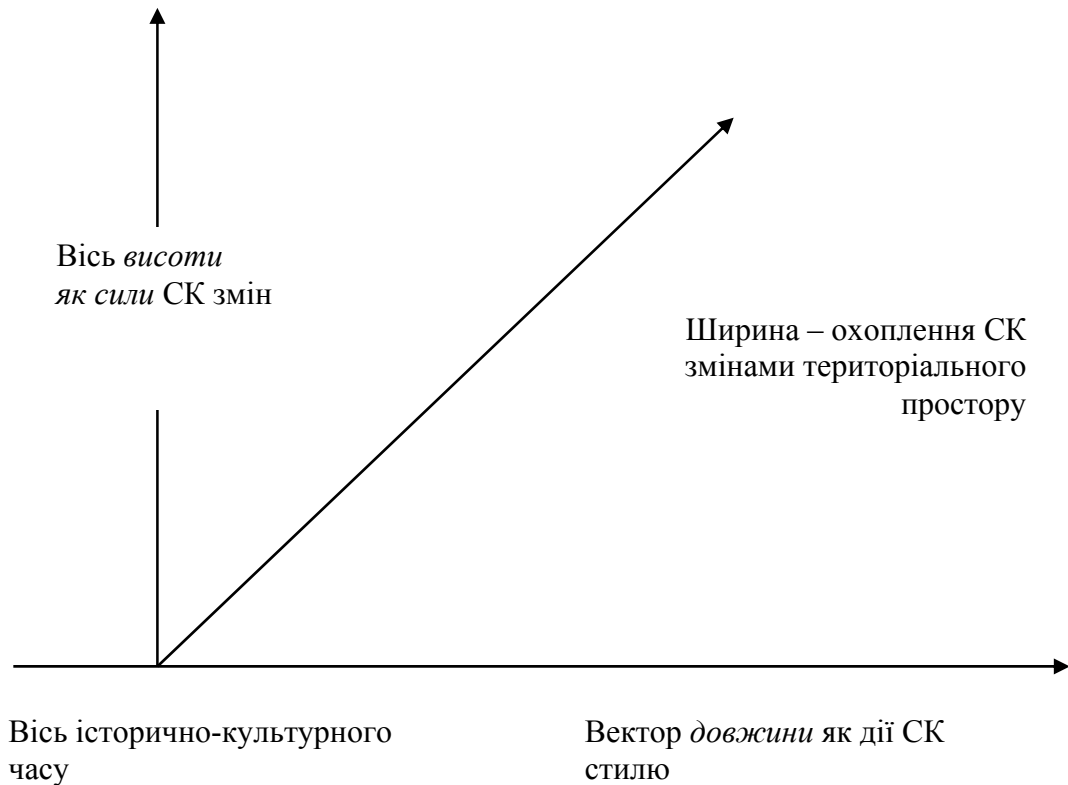

Рис. 2 Система координат поколінного часопростору

Сконструйована система координат поколінного часопростору давала змогу перенесення основних позицій Загальної теорії відносності А. Ейнштейна у СК площину, за якими поколінний простір і час мали єдину динамічну природу, а взаємодія поколінь представляла процес тяжіння (зв'язків) акторів у відносному СК просторі. Саме відносному, а не стабільному просторі, адже актори відмінних СК стилів сприймають дійсність і ретранслюють її, оцінюють СК часи минулого/актуального по-різному. Тобто погляди на соціальні процеси сучасників і тих, хто оцінює їх крізь призму пережитого СК часу, були зазначені як такі, що мають відмінності. Отже, думка про викривлення у сприйманні «свого» й «іншого» часопростору підвела до висновку, що СК дійсність має множинність «істинних» оцінок, що є проявами поколінних текстів, вибудованих у відповідних історичних контекстах – часопросторах поколінь. Таке викривлення знаходить свої впливи на всіх проявах вимірів простору і вимірів часу у поглядах різних поколінних акторів. І тому відносні, за оцінками, взаємозв'язки і взаємини в системах «часопростір –

(різні) покоління», «покоління – покоління» було означено дезінтеграційними процесами одночасового перебігу окремих СК течій.

Аналіз *аспекту контексту пережитих соціальних та культурних подій* мав за мету встановлення значущих особистісних і суспільних факторів історії, що впливають на розгортання соціальних процесів взаємодії між поколіннями. Адже сприймання реальності, вибудоване на відмінних досвідах, реалізується у різноманітні інтерпретації історичних подій – причин і подій – наслідків. Така відносність сприймання реальності не сприяє упорядкуванню соціальних подій чи укладанню їх у межі СК закономірностей. Тому для побудування системи факторів формотворення СК стилів на основі виокремлених соціальних та особистісних подієвих траєкторій було здійснено спробу обґрунтування взаємовпливу історичних поворотів і формування хвиль СК стилів, їх руйнування чи подовженої дії.

Координатами відліку взято постулати про те, що (1) соціальний та особистісний ряди подій є результатом *суб'єктивних* поколінних та *об'єктивних* суспільних впливів; (2) когорти покоління *об'єктивно* беруть участь у загальносуспільних рухах, перебувають у різноманітні відносин і практик, проживають історичні події разом із соціальним оточенням, але мають свою інтерпретацію їх перебігу. У такому баченні *суб'єктивне* вибудовування СК стилю покоління було представлено як таке, що здійснюється поступово, на досвідах, уявленнях щодо минулого і теперішнього, реалізується у смислах особистісного планування життя і мірі занурення/залучення у загальносуспільні історичні процеси. Тобто когорти покоління було визначено акторами, здатними до умовного планування сценаріїв відповідно до значущості в СК сенсі тієї чи іншої життєвої ситуації.

Але слід враховувати, що порядок подій (соціальних) пов'язаний із ідеологічним полем державного контексту і апріорі має вплив на змістовність перспектив, а хронологія соціальних та особистісних подій підпорядковується течії історичного розвитку територіального часопростору. Тому було зазначено, що, з одного боку, унесення історичних державних подій у психологічне поле поколінних когорт поглинає їх субкультурні тенденції загальнопросторовою хвилею СК стилю певної території, з іншого боку, події минулого та інерційне збереження СК стилів впливають на формування поколінних СК тенденцій актуального часу і відповідно загальнопросторового стилю. Представлені сентенції артикулювали зв'язки об'єктивно соціального і суб'єктивно поколінного, за якими: (1) світосприймання когорт було визначене як таке, що формується під впливом значущих соціально-історичних подій;

(2) події ініціює політичне, ідеологічне тло простору; (3) особистісні життєві плани покоління вибудовує відповідно до умов середовища. Але, враховуючи, що події можуть мати різну міру впливу на свідомість покоління когорт і просторове охоплення, критерієм значущості подій було визначено часовий термін впливовості, життєві плани когорт і траєкторії їх реалізації. Тобто значущі події було визначено умовними фреймами утворення, продовження чи руйнування СК стилів, у яких взаємодіють покоління. Тому у побудові психологічних закономірностей СК взаємодії поколінь важливим є врахування просторового, часового охоплення подіями психологічного простору поколінь та їх постфактум впливів. Але оскільки представлені погляди можуть бути розгорнуті ще й у фокусі адаптивності покоління когорт різного віку до соціально-історичних пертурбацій, то в контекстуальному аспекті, не мережевому, а когортному, було атрикульовано природність розподілу на життєві етапи «до» подій і «після». Тобто існування часових соціальних можливостей реалізації певних потенціалів, утворення характерної стилістики життя, відповідних загальному стилю СК хвилі, що є поколінною відповіддю на запити/вимоги часу. Отже, значущі суспільні події, що збігаються з активним, дієвим періодом життя поколінь, були артикульовані як такі, що мають свій координувальний психологічний вплив на все подальше життя покоління – на досвідах пройденого сформується нові смисли буття. При цьому соціальні події недовготривалого впливу латентно координуватимуть сценарії СК часопростору. У такому фокусі результатом залежності особливостей СК стилю поколінь від історичних впливів буде коригування фігуративних форм взаємодій на такі, що відповідають оновленому СК стилю, а соціальне позиціонування, контекст адаптованих когорт стане показником домінантного у суспільстві руху – стилю епохи.

Третій виокремлений *аспект контексту СК дискурсу* у поколінному просторі – нестатична, незавершена діяльність щодо оформлення соціально-психологічних позицій, приналежних певному СК стилю часопростору. СК дискурс, як обґрунтоване знання, виступає, по-перше, засобом регламентації меж нематеріальних капіталів/ресурсів доступного і можливого у перспективах пізнання реальності, по-друге, стає продуктом соціальних взаємодій поколінь у культурних і соціальних дискурсивних актах пошуків відповідності покоління текстів структурам суспільної дійсності. По-третє, дискурс, як жива мова покоління повідомлень, є процесом незавершеним, таким, що і далі змінюється відповідно до подієвих впливів часопростору. Дискурсивний аспект контексту систематизує утворені значення і смисли часопростору, але не завершує їх оформлення, виконуючи функцію їх просторової презентації. Адже

змістовність соціальних процесів знаходить «своє», відмінне від «інших», уявлення у свідомості різних акторів, як відносне трактування – дискурс того, що відбувається, і відповідне конституювання багатомірності простору. Але умовно «викривлене» (щодо інших акторів) покоління уявлення про дійсність стає тим фреймом, що спрямовує практики культурних текстів до закріплення суспільних значень і поколінних смислів у форми міфів – пояснень соціальних явищ, що мають когнітивну природу, але входять у свідомість «дологічно», на рівні відчуттів: через особливості включення, тобто причетності акторів до подій часопростору, занурення у суспільні хвильові процеси СК становлення.

Отже, дискурс, як один із аспектів контексту поколінної реальності, у постійному русі і змінах, у своїх проявах залишає стабільно-нестабільну дуальність. Так, на *рівні покоління* текст-контекстуальна конгруентність завжди буде представлена у цілісному дискурсі, такому, що відповідає соціальним запитам часу, і на поколінних суспільних напрацюваннях матиме спрямованість на закріплення у майбутньому. Постає засобом покрокового розкладання тактик проходження, вирішення соціально-історичних ситуацій за певними опрацьованими алгоритмами, природними для когорт мережі покоління у виконанні і реалізації. Ця усвідомлена процесуальність утримує у певних формах реалізацію текстів поколінь, але вона жива, пластична, така, що безперервно змінюється, при цьому має соціальні фрейми – смислові, ідеологічні, соціально-регуляторні тощо. На *рівні міжпоколінної взаємодії* дискурс буде безперервним зіткненням хвиль СК стилів – у різних сферах соціальної реальності, умовної боротьби способів конструювання майбутнього за допомогою вирішення певними (особливими для кожного покоління) засобами соціальних ускладнень і можливими стратегіями проживання історичних подій. Але загальнооб'єднувальними для акторів буде перебування у руслі культурно-історичного континууму. Це означає, що на *рівні універсального* використання *дискурс*, як засіб доведення історичних смислів, дає можливість здійснення СК взаємодій безупинно у безперервному поколінному ланцюгу.

6. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

1. Отже, за представленим аналізом неієрархічних складових форм категорії контексту життєдіяльності поколінь можна дійти висновків про те, що відповідно до СК параметрів, що змінюються, і культурно-історичних констант, таких, що залишаються стабільними, аспект часопростору має впливи на формування поколінних текстів. Але

наслідком впливів стає виникнення викривлених уявлень про СК стиль сучасників у взаємодіях поколінь. Такі нестабільні/неупорядковані бачення-інтерпретації опосередковують перебіг СК процесів – утворюють гнучке «плетіння» культурних світів поколінних когорт і різновікових поколінних мереж, дієве у рухах континууму часопростору і СК хвилях.

Слід зауважити, що часопростір не є абсолютним у поколінному сприйманні реальності, але відносним, залежним від соціальних позицій акторів (щодо віку, СК капіталів/ресурсів). Відповідно зміни СК стилів та їх векторів (соціально-історичної дії СК стилю, сили СК змін; охоплення історичними пертурбаціями *територіального простору*) є також відносними у сприйманні поколінних акторів і залежать від відносних СК змін, що ініціюють покоління. Підсумковою вищезазначеному є думка про те, що кожне покоління хвилі СК змін переживає, сприймає й усвідомлює по-різному (відповідно до світобачення «свого» контексту часопростору).

2. Вивчення історій соціальних та особистісних подій, їх оцінювання, сприймання, усвідомлення підтвердили існування (1) шарів СК стилів, в яких живуть покоління; (2) взаємовпливів соціальних подій і СК стилю у свідомості поколінь; (3) відповідності СК стилям планів вибудовування особистісних життєвих шляхів. Було визначено подієві зв'язки, за якими, *по-перше*, суб'єктивні (суспільні) поколінні плани життєвого шляху поставали відлунням впливів об'єктивних подій – умов СК контексту, *по-друге*, СК сценарії поколінь формували об'єктивні змісти поколінного життя і виступали фреймами можливих суб'єктивних проявів поколінь.

Методологічна основа *аспекту СК подій* у існуванні відносності сприймання акторами перебігу актуального часу і відносності просторових досвідів поколінь минулого, що мають свою специфіку й особливості реалізації, дала змогу виокремити *домінанти подієвого аспекту СК контексту*:

а) час СК стилю не є лінійним, циклічним, не рухається по спіралі, але формується відповідно до значущих соціально-історичних подій;

б) поколінні смисли стилів СК контексту формуються у континуумі часопростору на основі подієвого (чи неподієвого) перебігу історії;

в) поколінне поле (мережу когорт) об'єднує СК стиль, відповідно стабільність СК стилю є показником часопростору конкретного покоління.

Отже, було встановлено, що на текст/контекстуальну конгруентність впливають фактори ідеологічного тла соціальних відносин і часу життя поколінь, (не)насиченого історичними подіями. Прояв СК стилю поколінних когорт має залежність від ідеологічної стабільності часопростору й умовної соціальної захищеності покоління на етапі становлення, а конструювання життєвих планів особистого життя

представників когорт поколінь стає віддзеркаленням тла подій і СК стилю часопростору.

3. За результатами критичного дискурс-аналізу [3], три виміри СК поколінної взаємодії (лексичних особливостей поколінних повідомлень; засобів використання дискурсів (форм, жанрів), їх інтерпретації; фонового часопростору утворення дискурсу) дали змогу окреслити форми утворення СК стилів конструювання реальності. *Першою формою* дискурсу було визначено процес, в якому *культурними текстами* покоління конструюють СК стиль. Тобто когорти у соціальних ситуаціях часопростору налаштовують поколінні культурні тексти відповідно до контекстів, що змінюються, утворюють умовні СК правила, оформлюють позиції, культурні артефакти. Дискурс стає соціально-психологічним процесом – основою конструювання СК стилю. *Друга форма* дискурсу виконує функції коригування текст-контекстуальної відповідності, адже поколінні потенціали (капітали/ресурси) не завжди можуть бути конгруентними запитам СК змін простору – покоління проходять своє становлення за різних часів, умов, СК стилів, тому у соціальних ситуаціях змін простору, природно, не всі актори посідають однаково перспективні позиції. На перший план виходять не СК капітали/ресурси, а біологічні можливості поколінь щодо віку. *Третя форма* дискурсу, як культурна основа минулого, теперішнього і майбутнього, є етапами часового фактора актуально-дієвого і традиційного дискурсу: утворення дискурсу (відповідно до запитів СК контексту); утримання і презентація дії дискурсу СК стилю; дисфункції дискурсу СК стилю покоління минулого часу або його штучне продовження. *Психологічними домінантами поколінного дискурсу* відповідно до форм утворення СК стилів було визначено: текст-контекстуальна конгруентність, соціальна адаптивність, історична культурна основа. Дискурсу покоління у побудуванні СК сценарію визначено роль фільтра поколінної стійкості викликам часопростору, текстуально дієвого/недієвого, соціально-психологічного регулятора взаємодій.

Перспективи подальших досліджень. Подальшими перспективами буде дослідження *психології поколінної культури* – конгломерату СК поколінних проявів, що є невід’ємними від контекстуальних аспектів життєдіяльності та здійснення детального аналізу *категорії соціально-психологічного тексту культури* – джерел організації світобачення поколінь.

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] И. Т. Касавин, «Текст, дискурс, контекст. Введение в социальную эпистемологию языка. Москва, Россия: Канон. 2008, 437 с.

- [2] Г. Шиллинг, *Складки на ткани пространства-времени. Эйнштейн, гравитационные волны и будущее астрономии*. Москва, Россия: Альпина нон-фикшн. 2019, 423 с.
- [3] N. Fairclough, *Critical Discourse Analysis*. Boston, USA: Addison Wesley Publishing Company. 1995, 266 p.
- [4] N. Fielding, J. Fielding, *Linking Data (Qualitative Research Methods) Sage Publications, Incorporated*. Amazon Bestsellers Rank. 1986, 96 p.
- [5] I. Parker, *Critical Discursive Psychology*. Palgrave Macmillan. 2015, 303 p.
- [6] I. Parker, *Qualitative Psychology: Introducing Radical Research*. Publisher: Open University Press. 2004, 198 p.

THE CATEGORY OF CONTEXT FOR A GENERATION'S LIFE: SOCIO-CULTURAL ASPECT

Natalia Dovgan,

PhD in Psychological Sciences,
Senior Researcher of the Laboratory of
Psychology of Political and Legal Relations,
the Institute of Social and Political Psychology,
the National Academy of Educational Sciences of Ukraine.
Kyiv, Ukraine.

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6150-5211>
1511ndovgan@gmail.com

Abstract. The article substantiates use of «context» in generational studies as an independent concept describing social reality. A multilevel methodological system analysing generational interactions from social, cultural and psychological points of view is presented. Social contextual phenomena were localized by frames of social-cultural interactions; these frames have to three main, non-hierarchical forms, namely, the time-space frame in which generational interactions take place; the frame of experienced social and cultural events; the frame of a generational discourse. The structural factors of the time-space frame are the social-psychological space of society, the territorial distribution of a particular socio-cultural life style, and the time during which the socio-cultural style is stable. These distinguished factors indicate the boundaries – the frames of the context for a generation. We propose to use single vectors as dimensions in the generational space: length means a social-historical influence of a particular socio-cultural style, height means power of socio-cultural changes; width means territorial coverage of socio-cultural changes. The line of social and personal events was used as reference points for social-cultural style deployment. The third determined context frame – a generational social-cultural discourse is represented by the non-

static, incomplete determination of social-psychological positions that belong to the time-space of a particular social-cultural style. The social-cultural discourse is defined as knowledge, which acts, first of all, as a regulator of the boundaries between existing and future possible non-material capital / resources of reality. Secondly, such discourse is a result of generations' social interactions during cultural and social debates in order to find conformity of generational texts to the social reality. Third, such discourse is a living language for generational messages, this language is incomplete, is changing because of the time-space events. We should note that the discursive frame of the context systemises the formed time-space meanings and senses, but show only their spatial presentation without achievement a final design. We believe that the «context» term, used as a modern category, is an important tool for cognition of the reality, namely, for understanding of the psychology of generational interactions.

Keywords: context; frames; time-space; social and cultural events; social-cultural discourse.

КАТЕГОРИЯ КОНТЕКСТА ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОКОЛЕНИЙ: СОЦИОКУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ

Довгань Наталия Александровна,
кандидат психологических наук,
старший научный сотрудник лаборатории
психологии политико-правовых отношений
Института социальной и политической психологии
НАПН Украины.
Киев, Украина.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6150-5211>
1511ndovgan@gmail.com

Аннотация. Обосновано использование контекста в исследовании поколений в качестве самостоятельного понятия, которое описывает социальную реальность. Представлено многоуровневую систему методологии социокультурного анализа психологии взаимодействия поколений. Локализовано социальные контекстуальные феномены в фреймах социокультурных взаимодействий, которые были сведены к трем основным аспектам неиерархических форм: фреймов пространства – времени, в котором происходят взаимодействия поколений; пережитых социальных и культурных событий; социокультурного дискурса поколений. Структурно показателями фрейма стиля пространства – времени определены факторы социально-психологического пространства общества, особенностей

территориального распространения социокультурного стиля и времени, в котором устойчив социокультурный стиль жизнедеятельности. Выделенные факторы были указаны пределами – фреймами разворачивания контекста поколений. Предложено использовать как измерения пространства поколений единичные векторы: «длину» – как социально-историческое действие социокультурного стиля; «высоту» – как силу социокультурных изменений; «ширину» – как территориальный охват социокультурными изменениями. Как координаты отсчета разворачивания социокультурного стиля использованы социальный и личностный ряды событий. Третий выделенный аспект контекста социокультурного дискурса поколений представлен нестатической, незавершенной деятельностью оформления социально-психологических позиций, принадлежащих определенному социокультурному стилю пространства – времени. Социокультурный дискурс определен обоснованным знанием, которое, во-первых, выступает средством регламентации пределов нематериальных капиталов / ресурсов доступного и возможного в перспективах познания реальности, во-вторых, становится продуктом социальных взаимодействий поколений в культурных и социальных поисках соответствия текстов поколений структурам общественной действительности, в-третьих, представляет живую речь сообщений поколений, которая является процессом незавершенным, изменяющимся в соответствии с событийными воздействиями пространства – времени. Отмечено, что дискурсивный аспект контекста систематизирует образованные значения и смыслы пространства – времени, но не завершает их оформления, а выполняет функцию их пространственной презентации. Предложено считать срок контекста в современном категориальном построении важным инструментарием для познания действительности и непосредственно понимания психологии взаимодействия поколений.

Ключевые слова: контекст; фреймы; время и пространство; социальные и культурные события; социокультурный дискурс.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] I. T. Kasavin, «Tekst, diskurs, kontekst. Vvedenie v social'nyuyu epistemologiyu yazyka. Moskva, Rossiya: Kanon. 2008, 437 s.
- [2] G. SHilling, Skladki na tkani prostranstva-vremeni. Ejnshtejn, gravitacionnye volny i budushchee astronomii. Moskva, Rossiya: Al'pina non-fikshn. 2019, 423 s.

- [3] N. Fairclough, *Critical Discourse Analysis*. Boston, USA: Addison Wesley Publishing Company. 1995, 266 p.
- [4] N. Fielding, J. Fielding, *Linking Data (Qualitative Research Methods)* Sage Publications, Incorporated. Amazon Bestsellers Rank. 1986, 96 p.
- [5] I. Parker, *Critical Discursive Psychology*. Palgrave Macmillan. 2015, 303 p.
- [6] I. Parker, *Qualitative Psychology: Introducing Radical Research*. Publisher: Open University Press. 2004, 198 p.

*Стаття надійшла
до редакції 22 січня 2020 року*